

بررسی رابطه و فرآیند آسیب اجتماعی و امنیت اجتماعی

دکتر علی اکبر آقایی

استادیار دانشگاه گلستان

حسن تیمورتاش

کارشناس سیاسی و امنیتی

تاریخ دریافت: ۱۳۸۹/۳/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۸۹/۵/۲۵

چکیده

آسیب‌های اجتماعی در همه جوامع کم و بیش یافت می‌شود و تنها تفاوت در شدت و ضعف و میزان آن است. به عنوان مثال خودکشی در همه جوامع وجود دارد لیکن در برخی جوامع زیاد و چشمگیر و در برخی اندک و نادر است. طلاق، سرقت مسلحانه، کیف قاپی، تجاوز به عنف، اعتیاد و سایر آسیب‌ها یا انحرافات اجتماعی هم در همه جوامع قابل مشاهده است. نکته آن است که در جوامعی چون کشور ما برخی از این آسیب‌ها رو به افزایش و چشمگیر بوده، از یکسو موجب نگرانی جامعه و مسئولان شده است و از سوی دیگر ناامنی مخصوصاً ناامنی اجتماعی را دامن زده است. با توجه به مراتب فوق و وجود این دیدگاه که جامعه ما در برخی آسیب‌های اجتماعی سیر صعودی و نگران‌کننده‌ای داشته و امنیت اجتماعی را به خطر انداخته است، این مقاله تلاش دارد تعریف و مفهوم آسیب‌های اجتماعی و ناامنی اجتماعی را تبیین نموده و رابطه آن‌ها را در قالب یک فرآیند مورد بررسی و تحلیل قرار دهد.

واژگان کلیدی: آسیب‌های اجتماعی، ناامنی اجتماعی، جرم، بزهکاری

مقدمه

آسیب‌های اجتماعی، دارای منابع و منشاهای گوناگونی بوده و دارای پیامدهای متفاوتی می‌باشند که از جمله آن‌ها می‌توان به ایجاد ناامنی فردی و اجتماعی اشاره کرد. به بیان دیگر آسیب‌های اجتماعی مانند خودکشی، طلاق، اعتیاد، سرقت، انواع جرائم اصولاً نشان‌کژکارکردی و نارسایی دستگاه‌های عمومی جامعه و عدم ایفای صحیح وظایف آن‌هاست. این آسیب‌ها باعث بروز آثار و نتایج سوئی در جامعه می‌شوند که ناامنی اجتماعی یکی از آن‌هاست. در این مقاله تلاش می‌گردد در حد امکان مفهوم و ماهیت آسیب‌های اجتماعی و رابطه آن‌ها با ناامنی اجتماعی مورد بررسی قرار گیرد لذا نخست مفهوم آسیب‌های اجتماعی و سپس مفهوم و ماهیت امنیت و ناامنی اجتماعی و نهایتاً رابطه بین آن‌ها مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

بیان مسئله و اهمیت آن

آسیب‌های اجتماعی در همه جوامع کم و بیش یافت می‌شود و تنها تفاوت در شدت و ضعف و میزان آن است. به عنوان مثال خودکشی در همه جوامع وجود دارد لیکن در برخی جوامع زیاد و چشمگیر و در برخی اندک و نادر است. طلاق، سرقت مسلحانه، کیف‌قاپی، تجاوز به عنف، اعتیاد و سایر آسیب‌ها یا انحرافات اجتماعی هم در همه جوامع قابل مشاهده است. نکته آن است که در جوامعی چون کشور ما برخی از این آسیب‌ها رو به افزایش و چشمگیر است و از یکسو موجب نگرانی جامعه و مسئولان شده است و از سوی دیگر ناامنی مخصوصاً ناامنی اجتماعی را دامن زده است. در هر جامعه که آسیب‌های اجتماعی از میزان معین و متعارفی عبور کند، نگرانی مقامات مسئول و آحاد جامعه را فراهم ساخته و آن‌ها را به اندیشه اتخاذ تدابیر خاص وامی‌دارد. با توجه به مراتب فوق و وجود این دیدگاه که جامعه ما در برخی آسیب‌های اجتماعی سیر صعودی و نگران‌کننده‌ای داشته و امنیت اجتماعی را به خطر انداخته است، به نظر می‌رسد مطالعه و بررسی دقیق این موضوع دارای اهمیت زیادی است.

سؤالات تحقیق:

با عنایت به موارد مطروحه و اهمیت موضوع تحقیق، سؤالات زیر مطرح می‌شود و نگارنده تلاش می‌کند پاسخ آن‌ها را در حد امکان ارائه نماید:

منظور از آسیب‌های اجتماعی چیست و تعریف و ماهیت آن کدام است؟

مفهوم و تعریف ناامنی اجتماعی چیست؟

این آسیب‌ها چه رابطه‌ای با امنیت اجتماعی جامعه دارد و چگونه آن را تحت تاثیر قرار می‌دهد؟

اهداف تحقیق:

هدف اصلی ما در این تحقیق شناسایی مفهوم آسیب‌های اجتماعی و رابطه آن با امنیت یا ناامنی اجتماعی است. در کنار این مباحث به طور نسبی به شناخت علل بروز آسیب‌های اجتماعی و پیامدهای آن‌ها در جامعه اشاره خواهد شد.

روش گردآوری اطلاعات:

روش مورد استفاده در این تحقیق برای جمع‌آوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل آن‌ها کتابخانه‌ای و استفاده از داده‌های ثانویه دیگر مراجع معتبر علمی در حوزه‌های میدانی است.

روش تحقیق:

روش مورد استفاده نگارنده در سازماندهی و انجام تحقیق توصیفی و تحلیلی است و تلاش می‌گردد با استفاده از اصول منطقی و علمی به تبیین و توصیف دقیق پدیده‌های مورد بحث پرداخته شود. از این منظر تحقیق ما توسعه‌ای و نظری و تا حدودی کاربردی است.

ب: ادبیات و مبانی نظری تحقیق

۱- آسیب اجتماعی

۱-۱- معنای لغوی

واژه "آسیب" در لغت نامه دهخدا به معنی زخم، کوب و ضرب بیان شده است. این واژه معانی دیگری نیز دارد:

صدمه، کوس، عیب و نقص یا شکستگی که از زخم و ضرب پیدا آید.

ضرب، ضربت، زخم، ضربه

تعب، رنج، مشقت، کلفت

جرح، خستگی، فکاری

آفت، نکبت، بلا، فتنه، مصیبت، خطر

زیان و ضرر

گزند و آزار

کوفتگی، آفات و مصائب (دهخدا، ۱۳۸۰، ص ۱۴۴).
 در فرهنگ به زرگ سخن پارسی (۱۳۸۱) در مورد مفهوم «آسیب» آمده است:
 هر عیب و نقص و یا زخمی که بر اثر عاملی مانند ضربه و جز آن پیدا شود.
 صدمه، سایش، برخورد، آسیب به چیزی وارد کردن یعنی تماس پیدا کردن یا آن را لمس
 کردن.

به کسی یا چیزی آسیب رساندن به مفهوم صدمه زدن به او، آزارو گزند رساندن به او.
 آسیب‌پذیر صفتی است به معنی آن که یا آنچه آمادگی آسیب دیدن داشته باشد، ناتوان در
 برابر ناملایمات و صدمات، ضعیف.

۱-۲- معنای اصطلاحی و عرفی

در دایره‌المعارف علوم اجتماعی آمده است: هر پدیده نامطلوب و مضر در سلامت جامعه
 (نظیر جنایت، جرم و ارتشا) را آسیب‌های اجتماعی می‌نامند. مفهوم آسیب‌شناسی از علوم زیستی
 گرفته شده است. یعنی مطالعه بی‌سامانی‌ها و آسیب‌های اجتماعی مانند فقر، بیکاری، تبه‌کاری
 و غیره همراه با علل و عوامل و شیوه‌های درمان آنان و همچنین شرایط بیمارگونه و ناپهن‌جار
 اجتماعی را آسیب‌شناسی اجتماعی گویند (ساروخانی، ۱۳۷۰، ص ۵۹). یک نوع بی‌نظمی،
 نابسامانی و آشفتگی (حداقل در بخش‌هایی از جامعه) که وضعیت ثابت ندارد و یک روند تشدید
 و گسترش نیز در آن قابل مشاهده است. این وضعیت را برخی از دانشمندان «جامعه‌شناسی
 آنومی» گویند، که معنی لغوی آن «بی‌هنجاری» و «بی‌قانونی» و معنی وسیع آن «آشفتگی
 اجتماعی» است؛ لذا پهنه آن از عدم رعایت قوانین تا دزدی و دیگر انحرافات می‌باشد (رفیع
 پور، ۱۳۷۸، ص ۶۵)

آسیب اجتماعی به هر نوع عمل فردی یا جمعی اطلاق می‌شود که در چارچوب اصول
 اخلاقی و قواعد عمل جمعی رسمی و غیررسمی جامعه محل فعالیت قرار نمی‌گیرد و در نتیجه
 قانونی و یا قبح اخلاقی و اجتماعی رو به رو می‌گردد. به همین دلیل، کجروان (deviants)
 سعی دارند کجروی‌های خود را از دید ناظران قانون، اخلاق عمومی و نظم اجتماعی پنهان
 نمایند. زیرا در غیر اینصورت با پی‌گرد قانونی، تکفیر اخلاقی و طرد اجتماعی مواجه می‌شوند.
 (عبداللهی، ۱۳۸۱، ص ۱۵) در واقع آسیب‌شناسی اجتماعی، مطالعه ناهنجاری‌ها و نابسامانی‌های
 اجتماعی نظیر بیکاری، فقر، اعتیاد، خودکشی، می‌خواری، ولگردی، زورگیری، گدایی و غیره
 همراه با علل و شیوه‌های پیشگیری و درمان آن‌ها و نیز شرایط بهینه اجتماعی است (ستوده
 ۱۳۸۴، ص ۴۳).

۱-۴- رابطه آسیب اجتماعی و آسیب پذیری

آسیب اجتماعی رابطه تنگاتنگی با آسیب پذیری دارد. یعنی هر جا آسیب پذیری باشد، آسیب اجتماعی هم آشکار می شود. بر اساس دیکشنری و بستر (webster) " آسیب پذیری" عبارتست از حالت یا صفت آسیب پذیر بودن به این معنی که آسیب پذیری: ۱- قابلیت صدمه خوردن یا آسیب فیزیکی را دارد. ۲- باز بودن برای حمله یا انتقاد ۳- باز بودن برای تهاجم یا ورود خسارت توسط نیروهای نظامی و غیره ۴- در لبه پرتگاه، مستعد برای افزایش خسارت و منوط به افزایش پاداش یا کیفیت یا حالت آسیب پذیر بودن. در دیگر منابع لاتین معانی دیگری برای این واژه قابل مشاهده است: کسی که آسیب پذیر است. کسی که به آسانی آسیب یا صدمه روحی و اخلاقی می بیند و در مقابل صدمه آسیب پذیر است، در مقابل خسارت به وسیله سلاح، انتقاد، و غیره بی دفاع است. همچنین: در برابر وسوسه و انتقاد بی دفاع است. در برابر هر گونه تهاجم بدون دفاع است. در برابر ایراد صدمه و خسارت آسیب پذیر است.

رابطه این دو مفهوم با ناامنی بدین گونه است که هر کس که در برابر تهدیدات آسیب پذیرتر باشد، احساس ناامنی بیشتری می کند مانند زنان و سالخوردهگان در برابر جرائم و یا این که آسیب های اجتماعی پس از مدتی در صورت عدم مدیریت و اتخاذ تدابیر مناسب، شیوع عام یافته و گستره وسیعی از جامعه را تحت پوشش خود قرار داده و نگرانی عمومی را تشدید می کنند.

۳-۳- تعریف منتخب:

اگر به نظرات و دیدگاه های مختلف محققان و جامعه شناسان دقت کنیم، مشاهده می گردد که منظور عمده آن ها از آسیب های اجتماعی، همانا نقض هنجارهای اجتماعی رسمی و غیر رسمی به عبارت دیگر ناهنجاری های رسمی مانند سرقت، کلاهبرداری، ارتشاء و غیره که اصطلاحاً جرم نامیده می شوند و ناهنجاری های غیر رسمی مانند طلاق، خودکشی، بی احترامی به والدین، عدم احساس و کمک به هموعان که اصطلاحاً هنجارهای اخلاقی نامیده می شوند، از منظر آن ها "آسیب اجتماعی" تلقی می شوند. با اینحال در مورد تفاوت آسیب اجتماعی با آسیب پذیری می توان گفت، آسیب اجتماعی همان ناهنجاری و اختلالی است که در جامعه رخ داده است در حالی که آسیب پذیری بستر و زمینه ورود آسیب و شرایط ورود به آن است. در تعریف لغوی و مفهومی نیز مشاهده کردیم که "آسیب" یا "آسیب پذیری" به معنای عیب، ضعف و ناتوانی در برابر ناملایمات قابل نفوذ بودن، بدون دفاع، شکنندگی در معرض خطر قرار داشتن،

معنا شده است.

به نظر ما تعریف زیر از آسیب اجتماعی در جهاتی کامل تر از سایر تعاریف است:

بند ۲: ناامنی اجتماعی (امنیت اجتماعی)

برای داشتن تعریف و درک درستی از ناامنی اجتماعی، ابتدا لازم است مفهوم امنیت اجتماعی مورد بررسی و مطالعه قرار گیرد. بدین جهت در این بخش، نخست مفهوم امنیت و سپس مبحث ناامنی مورد مطالعه و تحقیق قرار می‌گیرد. بایستی متذکر شد اولین و مهم‌ترین چیزی که بعد از تامین نیازهای اولیه مانند آب و غذا، ذهن انسان‌ها و حتی جانوران را به خود مشغول می‌کند، امنیت است. امنیت منحصر به امنیت جانی نیست بلکه دارای مصادیق مختلفی است که می‌توان در این خصوص به امنیت فردی، جانی، مالی، اجتماعی و ملی اشاره کرد (میرزمانی ۱۳۸۳، ص ۹۷).

۲-۱ - معنای لغوی

امنیت در لغت به معنای مصون بودن از هر گونه تهدید و تعرض است. در فرهنگ لغات آکسفورد امنیت به معنای وضعیت (condition) و احساس (Feeling) ایمن بودن است و ایمن بودن به معنای محافظت در برابر خطر یا ترس، ایمنی در برابر تهاجم معنا شده است. به همین مقیاس ناامنی به معنای وجود تهدید و تعرض علیه فرد، جامعه یا کشور است. پس وقتی که یک فرد احساس ناامنی می‌کند این سوال مطرح می‌شود که ماهیت ناامنی چیست؟ پاسخ به این سوال می‌تواند موارد مختلف باشد: جنگ هسته‌ای، بیکاری، درآمد، جرم، فساد و انحرافات اجتماعی. نکته مهم آن است که بایستی دید مفهوم امنیت به چه مرجعی مربوط می‌شود؟ محیط بین‌المللی، ملی و داخلی، مشکلات و مسایل شهری و مشکلات اقتصادی، خانواده و یا احساس فردی و خوشبختی شخص؟ زیرا بر این مبنا می‌توان مرجع تهدید را مشخص و از آن تعریف مناسب ارائه داد؛ بنابراین از نظر لغوی ناامنی اجتماعی به معنی وجود تهدید و تعرض نسبت به جامعه و اجزا تشکیل دهنده آن شامل فرد، خانواده، گروه و هویت آن‌هاست.

۲-۲ - معنای اصطلاحی و عرفی

امنیت شامل ابعاد مختلف و گوناگونی است و با شاخص‌ها و معیارهای متفاوتی تعریف و

تقسیم بندی می شود. یک تقسیم بندی امنیت براساس شاخص مرجع امنیت است یعنی با تشخیص مرجع امنیت، موضوع آن را مشخص می نماییم. به عنوان مثال اگر مرجع امنیت فرد باشد می گوئیم موضوع امنیت فردی است. معیار و شاخص دیگر تعیین مفهوم امنیت، ارزش هایی است که در معرض خطر قرار گرفته است. به عنوان مثال ارزش های موجود در امنیت ملی، استقلال، تمامیت ارضی و دفاع از سرزمین هستند. هرگاه این ارزشها به خطر می افتند امنیت ملی به خطر افتاده است. یا مثلا ارزش های مطرح در امنیت مالی، پول، سرمایه و مال هستند و هرگاه این ارزشها در معرض خطر قرار گیرند امنیت مالی به خطر افتاده است؛ لذا تعریف هر بعد از امنیت به مرجع و موضوعی اشاره دارد که امنیت با آن مرتبط است. مثلا وقتی می خواهیم امنیت فردی را تعریف و ماهیت آن را تبیین کنیم، به فرد و ارزش های مورد تهدید آن یعنی جان، سلامتی، حریم خصوصی و سایر متعلقات ارزشمند مورد نظر فرد اشاره داریم. پس امنیت فردی شامل حفظ و مصون نگهداشتن جان، مال، حریم خصوصی، و دیگر ارزش های مهم افراد است و ناامنی فردی شامل تهدید علیه جان، مال، سلامتی افراد و حریم خصوصی آنهاست. اما این که چه چیزی تهدید امنیتی محسوب می شود، بستگی به تعریف و مفهوم امنیت از نظر ما دارد. امنیت می تواند مراجع متعدد و گوناگون داشته باشد. مانند کشور، گروه های اجتماعی، افراد و محیط زیست که معمولا پسوند ملی، اجتماعی، انسانی و زیست محیطی دارند؛ لذا ارزش های در معرض خطر از یک طبقه و مرجع به مرجع دیگر متفاوت است و تهدیدات علیه آنها می تواند از منابع و منشا های گوناگون و به اشکال متفاوت باشد. بر این اساس می توان مطابق جدول ذیل یکی از طبقه بندی های امنیت را با توجه به مرجع و منبع تهدید ترسیم کرد (Moller,2004,p9).

ناامنی اجتماعی نیز از این منظر قابل تعریف و تمایز است یعنی ناامنی اجتماعی شامل تهدید علیه ارزش های موجود یک جامعه است. وقتی که یک جامعه از تامین حداقل امنیت برای یک زندگی قابل قبول و مطلوب ناتوان بوده و اعضای آن جامعه از سوی گروه ها و افراد منحرف، بزهکار و مجرم مانند و اوباش در معرض خطر و تهدید باشند، در واقع جامعه یادشده ناامن است. پس جامعه زمانی مفهوم واقعی و امن دارد که حداقل محیط امن را برای اعضای خود جهت یک زندگی مناسب و مطلوب فراهم آورد؛ لذا اگر با جامعه ای مواجه باشیم که افراد در جهات مختلف دچار نگرانی و اضطراب بوده و جرم و بزهکاری در آن نرخ بالائی داشته باشد، افراد در خانه و خانواده و در خیابان، بوستان، سینما، در معرض تهدیدهای گوناگون قرار داشته

جدول ۱- اقسام امنیت بر اساس مرجع و ارزش‌های در معرض خطر

عنوان	مرجع امنیت	ارزش‌های در معرض خطر	منابع تهدید	شکل تهدید
امنیت ملی	کشور یا رژیم	استقلال، حاکمیت ملی	کشورها و بازیگران فرعی	تهاجم نظامی
امنیت انسانی	افراد، بشریت	بقا و کیفیت زندگی	کشورها و بلاهای طبیعی	قتل، جنگ، فقر، جرم و بزهکاری
امنیت محیط زیست	اکوسیستم	بقاء زندگی	بشریت	آلودگی، گرمای زمین، تخریب محیط زیست
امنیت اجتماعی	ملت‌ها، گروه‌های اجتماعی	هویت، وحدت اجتماعی، هنجارها	کشورها، فرهنگ‌های بیگانه	پاکسازی قومی، ژنوساید، تبعیض نژادی

منبع:

Moller Bjorn: The united nations, as a security political actor with a special focus on Africa p 9.

باشند، اصطلاحاً چنین جامعه‌ای ناامن و ناامنی اجتماعی در آن حاکم است. بنابراین امنیت اجتماعی از نظر اصطلاحی و عرف جامعه ما به حداقل امنیت لازم در جامعه برای یک زندگی عادی و معمولی و فقدان دغدغه خاطر جانی، مالی و ارزشی و اعتقادی اشاره دارد. این واژه در این جا به واژه امنیت عمومی نزدیک می‌شود. زیرا واژه امنیت عمومی بیشتر متناظر به فراهم نمودن امنیت اولیه و حداقلی برای آحاد مختلف جامعه است تا به دور از هر گونه دغدغه و نگرانی به زندگی و کسب و کار بپردازند. هرچند با آن متفاوت است. با توجه به مراتب مذکور و جهت ارائه تعریفی دقیق از ناامنی اجتماعی و تبیین و توضیح ابعاد و مبانی آن ذیلاً مفهوم و تعاریف موجود امنیت اجتماعی را در مکاتب و مکتوبات موجود بررسی و سپس تعریف منتخب ارائه می‌گردد.

۳-۲- مفهوم و تعریف امنیت اجتماعی

در معادل سازی واژه "امنیت اجتماعی" در ادبیات اجتماعی و انتظامی، مشکلاتی وجود دارد. در متون فارسی در ترجمه واژه مذکور از لاتین به فارسی، سه معادل بکار برده شده است که در واقع تفاوت‌های ماهوی با یکدیگر دارند:

۱ Social security با معادل و ترجمه فارسی تامین اجتماعی

۲ Community security با ترجمه و معادل امنیت جامعه‌گی

۳ Societal security با ترجمه و معادل فارسی امنیت اجتماعی

هر یک از سه واژه فوق مفهوم و تعریف خاص خود را دارد. حدود و مرز بندی واژه‌های مذکور در منابع لاتین مشخص است ولی ترجمان آن به فارسی و تطبیق آن با مصادیق مورد نظر در کشور بامشکلاتی مواجه است. اکنون به توضیح هر یک از واژه‌های مورد نظر می‌پردازیم:

1) Social security: که در برخی از متون، «تامین اجتماعی» ترجمه شده است در واقع حکایت از حفظ فرد در مقابل خطراتی دارد که اجتماع آن را برای افراد رقم می‌زند. این مفهوم فرد را در مقابل خطراتی که سبب آن زندگی جمعی است همانند بیکاری، فقر، گرسنگی، عدم دسترسی به بهداشت، آموزش و پرورش و غیره حمایت می‌کند. در فرهنگ اکسفورد امنیت اجتماعی (social security) به شرح زیر تعریف شده است: پول مستمری که دولت‌ها برای فقرا، بیکاران و بیماران پرداخت می‌کنند. پس این واژه در لاتین به معنای تامین اجتماعی و در معنای خاص تضمین اجتماعی کاربرد دارد.

2) Community security: این واژه برای اولین بار توسط تونس (tunis) بکار برده شد. وی community را مجموعه‌ای از افراد می‌داند که با یکدیگر دارای ارتباط چهره به چهره، مستقیم، عاطفی و دلسوزانه هستند که بالطبع چنین جمعی از تعداد محدودی از افراد تشکیل می‌شود. تونس مصداق اجتماعی را خانواده، گروه دوستان، یک روستا، گروه قومی یا مذهبی نام می‌برد. در واقع منظور تونس همان گمانیشافت و حفظ آن‌ها از خطرات است (نوید نیا، ۱۳۸۲، ص ۶۷). امنیت در اینجا به مفهوم مصون ماندن افراد عضو چنین گروه‌هایی از فروپاشی یا گسیختگی روابط عاطفی و دلسوزانه است. در این مفهوم نیز امنیت اجتماعی به معنای مرسوم قابل انطباق نیست و نمی‌توان معادل مطلوبی برای امنیت اجتماعی از این واژه بدست آورد.

3) Societal security: ویور برای اولین بار این واژه را بکار برده و قصد خود را از بیان آن چنین توضیح می‌دهد: امنیت ملی بیشتر معطوف به تهدیدات خارجی است و به حفظ حاکمیت و قلمرو نظر دارد. در واقع امنیت ملی به بعد عینی معطوف است در حالی که باید به بعد ذهنی آن نیز توجه شود؛ لذا صرف‌نظر از حفظ سرزمینی و حاکمیت به چگونگی زندگی و شبیه سازی زندگی نیز باید نظر داشت و این مقوله‌ای است که امنیت اجتماعی به آن پرداخته است و سازو

کارهای استمرار آن را مورد مداخله قرار می‌دهد، لذا آنچه به عنوان «امنیت اجتماعی» یا «امنیت جامعه‌گی» و یا «امنیت اجتماعی» شده مورد توجه صاحب‌نظران امنیت ملی است و از societal security است که دلالت بر وجود امنیت در جامعه دارد (کلاهیچیان، ۱۳۸۳، ۱۳۵-۱۳۸).

societal security در فرهنگ آکسفورد به معنای امنیت اجتماعی آمده و عبارتست از: ارتباط و ساخت امنیت با جامعه به گونه سازمان‌دهی شده یا امنیتی که شکل و ساخت اجتماعی یافته است. امنیت اجتماعی حالت فراغت همگانی از تهدیدی است که کردار غیر قانونی دولت یا دستگاهی یا فردی یا گروهی در تمامی یا بخشی از جامعه پدید آورد. امنیت اجتماعی از نگاه این محققان در طول تاریخ در سه دوره تاریخی در خدمت طبقات خاصی بوده است. در دوره اول امنیت اجتماعی با رویکرد زورمدارانه در دفاع از هیات حاکمه در دوره دوم در دفاع از فرد و جامعه در برابر قانون شکنان و در دوره سوم زور و قدرت قهری به صورت محدود و در چارچوب قانون مورد استفاده قرار گرفته است (امیری). از نظر «الی ویور» رویکرد امنیت اجتماعی، توانمندی جامعه برای مراقبت از خصوصیت و ویژگی‌های بینابین خود در شرایط تغییر و تهدیدات عینی و اجتماعی و بر ارتباط نزدیک میان هویت جامعه و امنیت تاکید داشته و خاطر نشان می‌کند که جامعه امنیت هویتی‌اش را طلب می‌کند. بوزان (Buzan) امنیت اجتماعی را بدین‌گونه تعریف می‌کند: «توانایی گروه‌های مختلف صنفی، قومی، محلی، جنسی و ... در حفظ هستی و هویت خود (Buzan 1998, p42).

بوزان در کتاب «امنیت: چهار چوبی برای تحلیل»، یک بخش مهم از آن را به امنیت اجتماعی (societal security) اختصاص داده است. از نظر وی امنیت ملی از چند بخش اساسی تشکیل می‌گردد که یکی از آن‌ها امنیت اجتماعی است. دیگر بخش‌ها عبارتند از: بخش نظامی، بخش محیط زیست، بخش اقتصادی و بخش سیاسی. بدین ترتیب وی میان امنیت ملی و امنیت اجتماعی ارتباط ایجاد می‌کند (Buzan, Ibid, p95).

گیدنز امنیت اجتماعی را شامل تمهیداتی جهت حفظ زندگی اعضای یک جامعه و سپس حفظ راه و روش زندگی آنان می‌داند (گیدنز، ۱۳۸۳، ص ۶۲۷). نهایت آن که امنیت اجتماعی عبارتست از رهایی از اضطراب و تعقیب ایمنی مثلاً یک گروه اجتماعی نظیر خانواده یا یک مجمع قومی، مذهبی و غیره (نصری، ۱۳۸۰، ۱۲۷). امنیت اجتماعی در این مفهوم دارای ابعاد سیاسی و حکومتی بوده و به شدت آمیخته با مقوله اساسی قدرت است و در مطالعات و

بررسی‌های استراتژیک در ذیل امنیت ملی مورد مطالعه و بررسی قرار می‌گیرد. باتوجه به دیدگاه‌های مطرح شده در فوق امنیت اجتماعی از معادل لاتین societal security بیانگر توجه به بخشی از مفهوم امنیت ملی است. به عبارت دیگر امنیت اجتماعی در این معنا ارتباط ناگسستنی با امنیت ملی دارد و به قول بوزان یکی از ابعاد پنجگانه و اساسی امنیت ملی است. پس امنیت اجتماعی در این مفهوم تعبیری از امنیت ملی است و در ارتباط با آن بایستی معنا شود. اینک با عنایت به تعاریف ارائه شده می‌توان دریافت که مفهوم امنیت اجتماعی در کشور و جامعه ما با هیچیک از تعاریف فوق انطباق کامل ندارد لذا باید به دنبال تعریفی بومی و با شاخص‌های موجود در جامعه خودمان باشیم تا در تبیین و بررسی موضوع تحقیق از تردید مفهومی اجتناب شود. جدول زیر مفهوم امنیت اجتماعی در ابعاد سه گانه آن را نشان می‌دهد:

جدول ۲ - انواع امنیت بر اساس تعاریف متداول

عنوان.	ارزش‌های در معرض خطر	منابع تهدید	مرجع تهدید	شکل تهدید
تامین اجتماعی	سلامتی، بهداشت	دولت، افراد	بازنشستگان بیکاران، کارگران	فقر، تورم، کاهش توجه به سالمندان و اقتضای آسیب‌پذیر
امنیت جامعه	روابط عاطفی بین افراد و خانواده‌ها، اعتماد عمومی	دولت، افراد	خانواده، جامعه، انسانیت	افزایش جرم، بی اعتمادی، ناهنجاری
امنیت اجتماعی شده	هویت، زبان، فرهنگ، سنت‌ها	جهانی شدن، تهاجم فرهنگی	جامعه، گروه‌های قومی،	پاکسازی قومی، تبعیض نژادی، نادیده گرفتن ارزش‌ها

۲-۵- نامی اجتماعی (تعریف منتخب):

با عنایت به این که ادراک و استنباط هر جامعه و فرهنگ از امنیت با جوامع دیگر متفاوت است ما نیز تعریفی از امنیت اجتماعی ارائه می‌کنیم که با واقعیات و نیازمندی‌های اجتماعی و فرهنگ جامعه ما همخوانی داشته و اصطلاحاً بومی باشند. این تعریف بر اساس تعبیر و

استنباطی که از قدرت و حوزه قلمرو حاکمیت در جامعه دارد، انتخاب شده است. به عبارت دیگر تعریف ما از امنیت اجتماعی به تفسیر ما از مسئولیت‌های حاکمیت در برابر مردم و وظایف حاکم در قبال امنیت شهروندانش مربوط می‌شود. با مطالعه تحقیقات و پژوهش‌های صورت گرفته «امنیت اجتماعی» در جامعه ما دارای ابعاد زیر است:

- ۱- ناامنی جانی
  - ۲- ناامنی مالی
  - ۳- ناامنی خانوادگی
  - ۴- ناامنی در ارزش‌های اخلاقی
  - ۵- ناامنی ارزش‌ها و عقاید دینی و اعتقادی
  - ۶- ناامنی عمومی شامل خیابان چارک، اماکن عمومی
  - ۷- ناامنی شغلی و اقتصادی
- هر یک از شاخص‌های فوق دارای اجزا و عناصری هستند که می‌توان در جدول ۳ آن‌ها را مشاهده کرد.

جمع بندی

از ترکیب و تمییز تعاریف مختلفه راجع به امنیت اجتماعی و مفهوم را بیج آن در جامعه خودمان می‌توانیم تعریف زیر را ارائه نمائیم:

ج: تبیین رابطه و الگوی آسیب اجتماعی با جرم، ترس و ناامنی اجتماعی

در این بخش به تبیین واژه‌های آسیب‌های اجتماعی، جرم، ترس و آثار و ارتباط آن‌ها با مفهوم ناامنی تأثیر گذاری و ارتباط آن‌ها با یکدیگر می‌پردازیم.

آسیب‌های اجتماعی یا بزهکاری، به نقض هنجارهای غیر رسمی جامعه گفته می‌شود در حالی که جرم، نقض هنجارهای رسمی جامعه تلقی می‌گردد. جرم یکی از منابع اصلی ناامنی در جامعه به شمار می‌آید و قربانیان آن همواره با پیامدهای منفی آن بر زندگی و جسم و جان خود مواجه هستند. وقتی که در یک جامعه بزهکاری و جرم رخ داده و یا رو به تزايد می‌گذارد، در واقع پیامدهای این رخداد به دو شکل در جامعه آشکار می‌گردد. نخست آن که با وقوع جرم، فرد یا افرادی که قربانی جرم هستند بدین وسیله صدمه دیده و آسیب می‌بینند. بنابراین قربانیان

جدول ۳ - عناصر و شاخص‌های تعریف منتخب از ناامنی اجتماعی

عنوان ناامنی	مصادیق ناامنی	مرجع ناامنی
ناامنی جانی	<ul style="list-style-type: none"> • قتل • تجاوز به عنف • آدم ربایی • چاقوکنشی 	فرد
ناامنی مالی	<ul style="list-style-type: none"> • سرقت • زورگیری • باج خواهی • کلاهبرداری 	اموال
ناامنی ارزشی و فرهنگی	<ul style="list-style-type: none"> • بی احترامی به ارزش‌های دینی • استفاده از نقوش و القاب مبتذل • اختلال در هویت 	ارزش‌ها
ناامنی خانوادگی	<ul style="list-style-type: none"> • فروپاشی خانواده • فساد و فحشا • بی بند و باری • مطلق 	خانواده
ناامنی اخلاقی	<ul style="list-style-type: none"> • ترویج فساد • تکثیر فیلم‌های مبتذل و مستهجن • بد دهنی و استفاده از الفاظ رکبک در اماکن عمومی • ترس از تردد در خیابان توسط زنان و دختران 	اخلاق
ناامنی عمومی	<ul style="list-style-type: none"> • ایجاد رعب و وحشت در خیابان و اماکن عمومی • بوستان، سینما • چاده، چنگل 	فضاها و اماکن عمومی
ناامنی شغلی و اقتصادی	<ul style="list-style-type: none"> • زورگیری و باجگیری • ترساندن کسبه محل و بازاریان • ترساندن سرمایه دلران 	شغل و کسب و کار

ابعاد ناامنی

جرم در حقیقت قربانی یک رخداد «عینی» یعنی جرم می‌باشند. مثلاً وقتی ضرب و جرح، هتک حرمت و یا سرقتی در جامعه رخ می‌دهد، پیامد آن وجود مصدوم، قربانی و مالباخته است. این افراد اصطلاحاً قربانیان «مستقیم» جرم بوده و پیامد وقوع جرم در جامعه ناامنی مستقیم برای این افراد است. ثانیاً در شکل «غیر مستقیم» آن افراد خانواده، بستگان و کسانی که به هر طریق ناظر، شاهد و یا مستمع این حوادث بوده‌اند، دچار اضطراب ترس و نگرانی شده و علیرغم آن که خود به طور مستقیم قربانی جرم نبوده‌اند، از رخداد مذکور تأثیر گرفته و اصطلاحاً دچار «ناامنی ذهنی» یا روانی شده و در حقیقت «احساس ناامنی» می‌کنند. به عبارت دیگر همان

گونه که در بحث تعریف امنیت به دو بعد عینی و ذهنی آن اشاره گردید، با وقوع یک جرم یا بزهکاری، دو دسته قربانی آن می‌شوند: دسته اول قربانیان مستقیم آن یعنی کسانی که به طور عینی از ناامنی آسیب دیده‌اند و دسته دوم کسانی هستند که فقط آن را دیده و یا شنیده‌اند و اصطلاحاً احساس ناامنی به آن‌ها دست داده است.

ترس، در این جا به مفهوم رنج و حرمان ناشی از خشونت نهادی - فرهنگی و روانی است که منجر به تولید حس ناامنی و آسیب‌پذیری در افراد می‌گردد. ترس می‌تواند منابع گوناگون و متعددی داشته باشد. محققان حداقل سه منبع و منشأ برای ترس افراد ذکر کرده‌اند: ۱ - شرایط و وضعیت‌های فردی مانند سن، جنسیت، ۲ - شرایط و وضعیت‌های محیطی چون محیط زندگی، آب و هوا، اطرافیان شهر و روستا، کوهستان و معتدل بودن تراکم جمعیت بزند ۳ - مشاهدات، تجربیات شخصی، رسانه‌ها، رادیو، تلویزیون.

بر همین اساس حالت ترس از جرم چند بعد پیدا کرده و شامل ادراک شخصی افراد از تهدید، تجربیات شخصی آن‌ها و انگیزه‌ها و تمایلات عملی افراد می‌گردد. فردی که می‌ترسد بدین معناست که وضعیت خطرناکی را ادراک نموده که این وضعیت او را به تغییر در رفتار تحریک می‌نماید. برای مثال وقتی سؤال شود که چقدر احتمال سرقت اموال وی وجود دارد؟ پاسخ وی می‌تواند نشان‌دهنده میزان نگرانی او از وضعیت ناامنی در محیط زندگی‌اش باشد. این نگرانی نیز تحت تأثیر اتفاقات و رخداد‌های عینی ناامنی چون سرقت‌های رخ داده، مشاهدات عینی، نقل و قول‌های اطرافیان و همسایگان، اخبار رسانه‌ها، مطبوعات و تلویزیون و غیره باشد. بر همین اساس و بر مبنای میزان نگرانی و احساس ناامنی ادراک شده در فرد، او به دنبال تغییر وضع موجود مانند تهیه وسایل و اقدامات لازم برای جلوگیری از سرقت اموال خود چون دزدگیر، قفل و زنجیره و غیره می‌گردد.

اکنون باید دید که جرم و بزهکاری و آسیب اجتماعی چگونه منجر به تولید ترس، دلهره، اضطراب و نگرانی می‌شود؟ برای روشن شدن مطلب به ذکر چند مثال می‌پردازیم:

با وقوع جرم سرقت، افراد نگران اموال منقول و غیر منقول خود شده و از خالی گذاشتن منزل، رفتن به مسافرت، حمل پول و غیره مضطرب شده و تلاش می‌کنند با خرید وسایل و ابزار مختلف مانند دزدگیر، حفاظ و غیره اموال خود را حفظ کنند. هر اندازه میزان نگرانی افراد از خالی گذاشتن منزل در مسافرت زیاد باشد، به معنای آن است که جرم سرقت یا احساس نگرانی از ارتکاب جرم سرقت در جامعه افزایش داشته و انتظارات جامعه برای مقابله با این پدیده

نابهنجار بالاست. ناتوانی حاکمیت در کنترل و مقابله با علل و عوامل سرقت، به مفهوم زیر سؤال رفتن اقتدار دستگاه‌های مسئول و وجود مشکلات در بخش‌های ساختاری و بنیادی جامعه چون اقتصاد، اخلاق، ارزش‌های دینی و غیره است. شهروندان جامعه وجود و بروز و افزایش چنین پدیده‌هایی را علامت ناامنی مالی و جانی در جامعه قلمداد می‌کنند. حال اگر رابطه منطقی میان وقوع جرم و بزهکاری و احساس ناامنی در جامعه وجود داشته باشد و با افزایش میزان جرم و بزهکاری، میزان احساس ناامنی نیز در جامعه افزایش و با کاهش آن، آن‌ها نیز کاهش یابند، چنین وضعیتی طبیعی بوده و راه‌حل‌های متناسب می‌طلبد. لیکن اگر با افزایش یا کاهش این رخدادها، احساس ناامنی رابطه منطقی نداشته باشد، باید به دنبال عوامل دیگری چون تبلیغات، رسانه‌ها، روزنامه‌ها، روحیات شخص، تجربیات و محیط طبیعی افراد که مؤثر در ادراکات ذهنی مردم هستند، مراجعه و آن‌ها را شناسایی کرد. نهایتاً منظور آن است که در یک روند منطقی وقتی در یک جامعه میزان عینی بزهکاری و جرم افزایش یافت، به همان نسبت نیز باید احساس ناامنی افزایش یابد. بر همین اساس ماتریسی به شکل زیر می‌توان ترسیم کرده و حالات ادراکی مختلف یک جامعه را در آن مشخص نمود:

جدول ۴ - رابطه جرم با ناامنی

جرم بالا - ناامنی بالا	جرم بالا - ناامنی پایین
جرم پایین - ناامنی بالا	جرم پایین - ناامنی پایین

توضیح حالت‌های چهارگانه این ماتریس بدین شرح است که: ممکن است در جامعه‌ای میزان نرخ جرم و آسیب اجتماعی بالا بوده و احساس ناامنی نیز بالا باشد. در این حالت وضعیت جامعه نرمال نیست لیکن احساس عمومی جامعه نرمال است. در جامعه‌ای جرم پائین و احساس ناامنی هم پائین است. چنین جامعه‌ای حالت نرمال دارد. در جامعه‌ای جرم پائین و احساس ناامنی بالا باشد. طبیعی است وضعیت عینی ناامنی در چنین جامعه‌ای نرمال لیکن وضعیت ذهنی غیر نرمال است. در جامعه‌ای میزان جرم بالا و احساس ناامنی پائین باشد. بدیهی است وضعیت عینی ناامنی در چنین جامعه‌ای غیر نرمال و وضعیت ادراکی و ذهنی جامعه نرمال است.

با توجه به توضیح فوق می‌توان گفت میان وضعیت «عینی» ناامنی و وضعیت «ذهنی» آن تفاوت وجود داشته و عوامل تشدید کننده وضعیت عینی ناامنی با عوامل ذهنی آن متفاوت است.

۴ - سنجش میزان ناامنی و رابطه آن با جرم

اندازه‌گیری امنیت و ناامنی در یک جامعه هر چند به طور دقیق امکان‌پذیر نیست لیکن به طور نسبی از دو طریق محاسبه می‌گردد:

الف: از طریق احصاء و شمارش رخدادهای ناامن کننده (مانند جنگ، بلاهای طبیعی، جرم و بزهکاری).

ب: از طریق سنجش احساس ناامنی. یعنی با نظرسنجی و طرح سؤالات مشخص که ادراک و احساس افراد از ناامنی در جامعه آشکار می‌شود.

بدین توضیح که اگر بخواهیم وضعیت دقیق میزان امنیت و ناامنی در یک جامعه را مورد سنجش قرار دهیم، این امر مستلزم استفاده از همه ابزارهای ممکن است. با این حال تحقق کامل آن بسیار بعید است. فلذا حداقل باید دو بعد «عینی» و «ذهنی» واژه امنیت را مورد ارزیابی قرار دهیم. به عنوان مثال برای سنجش بعد عینی ناامنی در جامعه از سنجش آمار جرائم و مجرمان و بزهکاری‌های موجود در جامعه استفاده می‌شود و در بعد ذهنی از طریق نظرسنجی و طرح سؤالات مشخص وضعیت احساسی و روانی افراد و شهروندان مورد سنجش و استنباط می‌گردد.

الف: اندازه‌گیری ابعاد عینی ناامنی

در اندازه‌گیری بعد عینی ناامنی، مصادیق ناامنی چون تعداد جرم، تعداد جنگ‌ها، مناقشات و غیره اندازه‌گیری می‌شود. به عنوان مثال هر گاه بخواهیم میزان ناامنی در یک محله، شهر یا جامعه‌ای معینی را از بعد عینی اندازه بگیریم، میزان جرائم رخ داده در آن محله را اندازه‌گیری کرده و احصا می‌کنیم. مثلاً تعداد سرقت‌های عادی یا مسلحانه، میزان نزاع‌های دسته جمعی، آدم ربایی، چاقو کشی، عربده کشی در یک محله را اندازه گرفته و سپس آن را با سایر مناطق مقایسه می‌کنیم. آنگاه می‌گوییم محله A در مقایسه با محله B ناامن‌تر است.

یا اگر بخواهیم میزان ناامنی در یک استان را در مقایسه با استان دیگر اندازه بگیریم، می‌گوییم در استان A میزان آدم ربایی، قتل و سرقت مسلحانه در مقایسه با استان B در محدوده زمانی معین، بیشتر یا کم‌تر است؛ لذا میزان ناامنی استان A نسبت به B، این مقدار

است. هر چند این نوع اندازه‌گیری کامل نیست و نمی‌تواند دقیقاً میزان ناامنی را در یک استان و محله و یا شهر را نشان دهد، لیکن تا حدود زیادی نشان‌دهنده واقعیت ناامنی در یک محله است.

ب: اندازه‌گیری میزان ناامنی در بعد ذهنی

اندازه‌گیری میزان ناامنی ذهنی یا احساس ناامنی سخت‌تر از بعد عینی آن است. زیرا اساساً استخراج و اندازه‌گیری احساس افراد از طریق گویش‌ها و سئوالات کار ساده‌ای نیست و در عین حال احساس و ذهنیت افراد تابع متغیرهایی است که سنجش و برآورد آن‌ها نیز کار دشواری است. از این رو اندازه‌گیری و محاسبه احساس ناامنی افراد در یک محله، شهر و استان تابع متغیرهای روانی - شخصی - محیطی - مادی و غیره است؛ و تکیه و اعتماد کامل به آن به سادگی امکان پذیر نمی‌باشد. با اینحال در بسیاری از مؤسسات تحقیقاتی برای اندازه‌گیری احساس ناامنی در افراد، از نظر سنجی‌های گوناگون و طرح پرسش‌های معین استفاده می‌شود و از طریق پاسخ‌هایی که شهروندان می‌دهند، میزان احساس و ادراک ناامنی راتخمین زده و اندازه‌گیری می‌کنند. به عنوان مثال با طرح این سؤال که به نظر شما چه چیزی باعث ناامنی در جامعه است؟ و یا این که آیا شما از تردد در هنگام شب در خیابان و مکان‌های خلوت احساس نگرانی دارید؟ : طبیعی است در پاسخ به این پرسش‌ها افراد بر اساس فاکتورهای گوناگون از جمله جنسیت، سن، تحصیلات، توانایی جسمی - مکان و محل زندگی، قومیت و غیره عمل می‌کنند و نتایج پاسخ‌ها لزوماً قابل مقایسه با دیگر مناطق نمی‌باشد، الا این که همه شرایط و عناصر و فاکتورهای اندازه‌گیری مشابه و مانند یکدیگر باشند. به عنوان مثال زنان عموماً بیشتر از مردان احساس ناامنی می‌کنند. پیران و افراد کهنسال بیش از جوانان احساس ناامنی می‌کنند. افراد تحصیلکرده بیش از افراد بیسواد نسبت به عوامل کلان اقتصادی، سیاسی، اجتماعی احساس ناامنی می‌کنند. از سوی دیگر در تعیین میزان احساس ناامنی، عوامل متعدد و گوناگونی دخیل هستند. عواملی چون محیط زندگی، رسانه‌ها، مطبوعات، شایعات و غیره مهم‌تر از دیگر عناصر در افزایش یا کاهش میزان احساس ناامنی مؤثرند. طبق تحقیقات انجام شده رسانه‌ها نقش تعیین کننده در این مقوله دارند (conference Report, 2004, p16).

مثلاً اگر در محله، شهر یا استانی رسانه‌ها به طور گسترده به مقوله و تبیین جنایتی که در آن محله به وقوع پیوسته پردازند، به سرعت احساس ناامنی در افراد افزایش یافته و حتی اگر چنین واقعه‌ای در مقایسه با مناطق مشابه اندک باشد، میزان احساس ناامنی مدت‌ها در آن منطقه در سطح بالا خواهد ماند. روزنامه‌ها و مطبوعات با دامن زدن به حوادث خشن، قتل و

از مجموع مطالب یاد شده در تحقیق روشن شد که آسیب اجتماعی به معنی اختلال و ناهنجاری اجتماعی رابطه مستقیم و غیر مستقیم با ناامنی اجتماعی دارد. بدین معنی که به هر میزان آسیب اجتماعی در جامعه افزایش می‌یابد، ترس، نگرانی و اضطراب هم افزایش می‌یابد. این ترس و نگرانی مستقیماً بر روی افرادی که زیان دیده از آسیب اجتماعی هستند مشهود است و بر اطرافیان به شکل غیر مستقیم ظاهر می‌گردد. سنجش میزان ناامنی اجتماعی در دو بعد عینی و ذهنی امکان‌پذیر است. یعنی می‌توان از طریق شمارش و احصاء تعداد جرائم و آسیب‌های اجتماعی، میزان ناامنی اجتماعی را هم تخمین زد. از سوی دیگر با سنجش بعد ذهنی میزان ناامنی به آثار و پیامدهای آسیب‌های اجتماعی بر شهروندان می‌توان اشاره کرد که آن‌ها چه ادراکی از امنیت و ناامنی اجتماعی در جامعه معین دارند.

الف: منابع فارسی

- امیری عبدالرضا، مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی، ۱۳۸۳، جلد ۱ ص ۳۱۶
 دهخدا علی اکبر، فرهنگ دهخدا، جلد ۳ - انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۰ ص ۱۴۴
 رفیع پور فرامرزی، انومی یا آشفتگی اجتماعی، انتشارات سروش، ۱۳۷۸،
 ساروخانی باقر، درآمدی بر دایره المعارف علوم اجتماعی، انتشارات کیهان ۱۳۷۰
 ستوده هدایت اله، آسیب‌شناسی اجتماعی، انتشارات آوای نو، ۱۳۸۴
 عبدالهی محمد، آسیب‌های اجتماعی و روند تحول آن در ایران، جلد یکم، انتشارات آگه، ۱۳۸۱
 ص ۱۵
 کلاهیچیان محمود، همان منبع، ص ۱۳۵ تا ۱۳۸
 گیدنز آنتونی، مبانی جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران ص ۶۲۷
 میر زمانی دکتر سید محمود، مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی جلد ۱
 نصری قدیر، معنا و ارکان جامعه‌شناسی امنیت، فصلنامه راهبرد، نشریه مرکز تحقیقات
 استراتژیک، شماره ۲۶ - ۱۳۸۱ ص ۱۲۷
 نوید نیا منیژه، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره اول، بهار ۱۳۸۲ «در آمدی بر امنیت
 اجتماعی»، ص ۶۷

ب: منابع لاتین

- Crime and in security: probation, the media and politics, September, 2004.
university of Italian – speaking switzer land usi, conferenee Report
- Fear of crime project team, center For cultural risk Research, may 1998, vol 1
- Gert Van Beek, fear of crime, Feeling (un) safe and (in) security in the risk society, Belgium, 2002
- Moser Caroline and otheres, change, violence and Insecurity in non-conflict situation , March 2005, over seas Development. Institute 111 west minster Bridge Road, London – uk p 12 Gevt , Ibid PlI
- Migliorini Laura and others, sense of safety and the urban environment: Astudy of preadolescents and adolescents, university of study of Genova, 2008
- Groot Wim and others, The Effects of EDUCATION ON CRIME, Maastricht university, JEL classification, 12 , 2004
- Barry Buzan and ole waever, liberalism and security, the considerations of the liberalleviathan, copenhagen research institute april 1998 p 42.Buzan,B nd others:Security: A new framework for analysis,lynne rierner publishers p95-1998
- Moller Bjorn: The united nations, as a security political actor with a special focus on Africa p 9